

Tisková zpráva

Tolerance k vybraným skupinám obyvatel – březen 2020

- ⊙ Nejnižší tolerance je k lidem drogově závislým, za sousedy by je nechtělo mít téměř devět desetin dotázaných. Dalšími odmítnutými jsou lidé závislí na alkoholu a lidé s kriminální minulostí – sousedství s nimi odmítá asi 70 % dotázaných.
- ⊙ Naopak ani chudí, ani bohatí nejsou nevítanými sousedy – odmítá je jen necelá desetina dotázaných.
- ⊙ Třetina dotázaných odmítá sousedství s lidmi jiné barvy pleti, čtvrtina s cizinci.
- ⊙ Míra tolerance ke zkoumaným skupinám je v dlouhodobé perspektivě (zjišťujeme ji od roku 2003) víceméně stabilní s výjimkou nárůstu netolerance ke skupinám, které mohou být spojovány s projevy radikálního islamismu v Evropě (cizinci, jiné náboženství, jiná barva pleti, ke kterému došlo v roce 2015. Nově zařazené muslimy odmítají dvě třetiny dotázaných.
- ⊙ Oproti prvnímu měření postupně pokleslo odmítání lidí s homosexuální orientací na zhruba polovinu, v posledních dvou letech ale vzrostlo o 5 %.
- ⊙ Odmítání cizinců, lidí s jinou barvou pleti a odlišného náboženství (a také homosexuálů) se podle očekávání liší podle dosaženého vzdělání, věku, životní úrovně. Nejmladší věková kohorta je výrazně tolerantnější k drogově závislým a alkoholikům.
- ⊙ Nejvíce tolerantní je společnost jako celek k mladým lidem (87 %) a ke křesťanům (86 %). Na či nad 70 % odpovědí „velmi“ a „spíše tolerantní“ získali tělesně handicapovaní, bohatí, staří, lidé s jiným politickým přesvědčením a chudí. Ve velké míře jsme tolerantní i ke kuřákům (66 %). Kolem 60 % dotázaných se shodlo na toleranci cizinců žijících v ČR a k lidem s homosexuální orientací. Nadpoloviční tolerance je i k lidem jiné barvy pleti, u lidí závislých na drogách, u lidí s kriminální minulostí, lidí závislých na alkoholu, psychicky nemocných lidí a především u muslimů převažuje netolerantnost.
- ⊙ Za šest let od posledního výzkumu se zvýšila míra tolerance ke starým, k bohatým, k psychicky nemocným a k lidem závislým na alkoholu. Tolerance poklesla ke kuřákům, drogově závislým, k homosexuálům a k lidem s jiným politickým přesvědčením.

Zpracoval:
Milan Tuček
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR.
Tel.: 210 310 593

V rámci pravidelného výzkumu Naše společnost jsme v březnu 2020 zjišťovali postoje obyvatel České republiky k různým skupinám obyvatel. Tento vztah jsme měřili dvěma způsoby. V prvním případě jsme měřili míru sociální distance otázkou, koho by by dotýčný nechtěl mít z daných skupin lidí za sousedy.¹

¹Znění otázky: „Následující otázka se bude týkat lidského soužití. V seznamu, který máte před sebou, jsou vypsány různé skupiny lidí. Můžete prosím vybrat všechny ty, které byste nechtěl mít za sousedy? p) křesťany q) muslimy (do loňska a) lidé jiného náboženského přesvědčení), b) lidé jiné barvy pleti, c) tělesně handicapovaní lidé, d) lidé závislí na drogách, e) chudí lidé, f) mladí lidé, g) lidé jiného politického přesvědčení, h) lidé s homosexuální orientací, i) staří lidé, j) lidé s kriminální minulostí, k) psychicky nemocní lidé, l) lidé závislí na alkoholu, m) bohatí lidé, n) kuřáci, o) cizinci žijící v ČR

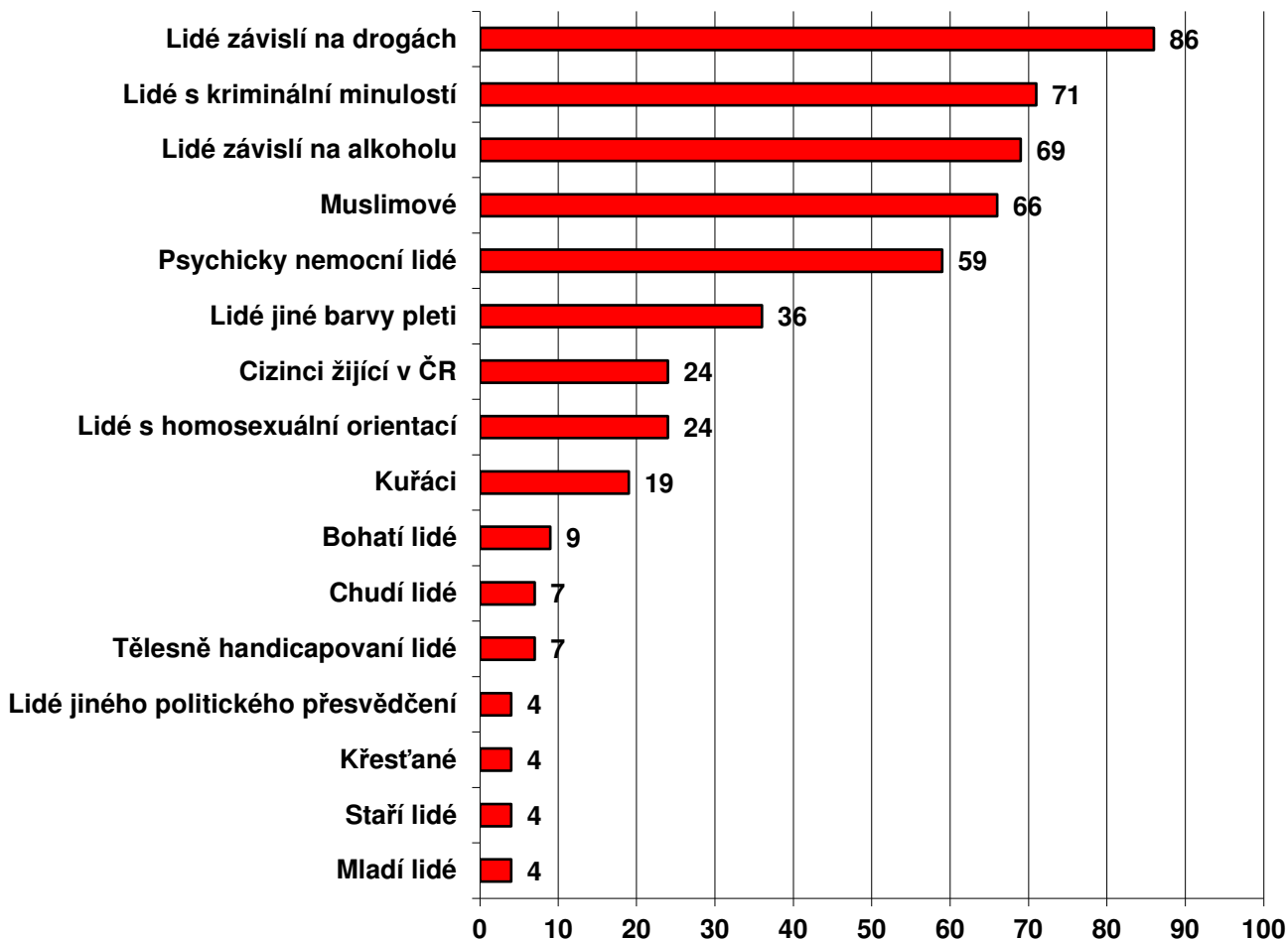
V druhém případě jsme zjišťovali představu o mínění ostatních lidí, tedy nakolik jsou lidé v České republice tolerantní nebo netolerantní vůči těmto skupinám obyvatel. První otázka se klade každý rok, druhá otázka byla naposledy položena v roce 2014. Oproti minulým šetřením byla skupina lidí s jiným náboženským přesvědčením (první dotazovaná skupina) nahrazena křesťany a muslimy.

Největší odpor mají občané k lidem závislým na drogách (86 %). S patnáctibodovým či větším odstupem následují lidé s kriminální minulostí (71 %), alkoholici (69 %) a nově zařazení muslimové (66 %). Poslední velký odpor se vztahuje k psychicky nemocným lidem, které by za sousedy nechtělo mít 59 % dotázaných. Ostatní v seznamu uvedené skupiny obyvatel již nejsou odmítány zdaleka v takové míře.

Distanci více jak třetiny dotázaných jsme zaznamenali v případě lidí jiné barvy pleti (36 %), čtvrtiny u cizinců žijících v ČR a homosexuálů (24 %). Od kuřáků se distancuje pětina dotázaných (19 %). Sousedství s bohatými lidmi odmítá 9 % dotázaných, sousedství s chudými pak 7 %, stejně tak s lidmi s tělesným handicapem. Vůči ostatním vybraným skupinám obyvatel definovaným věkem (mladí/staří), politickým přesvědčením či křesťanským vyznáním je odstup řídkým jevem – odmítá je kolem 4 % dotázaných.

Ve srovnání s minulým šetřením z března 2019 se distance od vybraných skupin statisticky významně změnila pouze u třech skupin: u lidí s jinou barvou pleti (vzestup odmítnutí o 6 procentních bodů), u cizinců žijících v ČR (pokles odmítnutí o 4 procentní body) a u alkoholiků (pokles o 6 procentních bodů – nejnižší hodnota za celé sledované období). Pokračoval vzestupný trend odmítnutí homosexuálů indikovaný vloni.

Graf 1: Koho byste nechtěl mít za sousedy? (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 29.2. – 11. 3. 2020, 1012 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Tabulka 1: Koho byste nechtěl mít za sousedy? – časové srovnání (v %)

	III/03	III/05	III/07	III/09	III/11	III/12	III/14	II/15	III/16	III/17	III/18	III/19	III/20
Lidé závislí na drogách	85	87	87	85	89	86	89	91	88	89	87	86	86
Lidé s kriminální minulostí	78	77	77	79	80	74	81	76	74	74	72	73	71
Lidé závislí na alkoholu	-	-	81	78	79	78	78	78	74	77	73	75	69
Muslimové													66
Psychicky nemocní lidé	-	-	51	53	63	63	67	70	68	68	61	61	59
Lidé jiné barvy pleti	24	22	24	25	32	31	38	38	36	37	31	30	36
Cizinci žijící v ČR	31	21	-	22	25	23	25	31	33	32	29	28	24
Lidé s homosexuální orientací	42	34	29	27	26	23	25	23	21	23	19	22	24
Lidé jiného náboženského přesvědčení	8	7	6	6	11	9	11	20	23	19	18	18	-
Kuřáci	-	-	19	16	17	16	18	18	17	18	17	18	19
Bohatí lidé	16	16	10	12	13	12	13	10	10	11	10	9	9
Chudí lidé	7	8	6	6	9	8	10	6	7	7	7	7	7
Tělesně handicapovaní lidé	-	-	4	6	7	8	7	6	7	7	7	6	7
Lidé jiného politického přesvědčení	6	4	4	3	6	5	4	4	5	5	5	6	4
Křesťané													4
Staří lidé	6	3	3	4	5	7	6	5	4	5	4	5	4
Mladí lidé	8	9	4	3	5	5	6	5	4	5	4	4	4

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Rozdíly ve společenském odstupu vůči různým skupinám jsou podmíněny věkem, vzděláním a hodnocením životní úrovně vlastní domácnosti. U skupin, které jsou velkou většinou odmítány, či které jsou odmítány zanedbatelným procentem dotázaných, jsou rozdíly podle sociodemografik na úrovni několika procent a dá se říci, že česká veřejnost je v jejich hodnocení názorově homogenní. Asi má smysl se zabývat pouze skupinami, kde je situace nejednoznačná (kolem třetiny odmítavých postojů). Zde jsme zjistili:

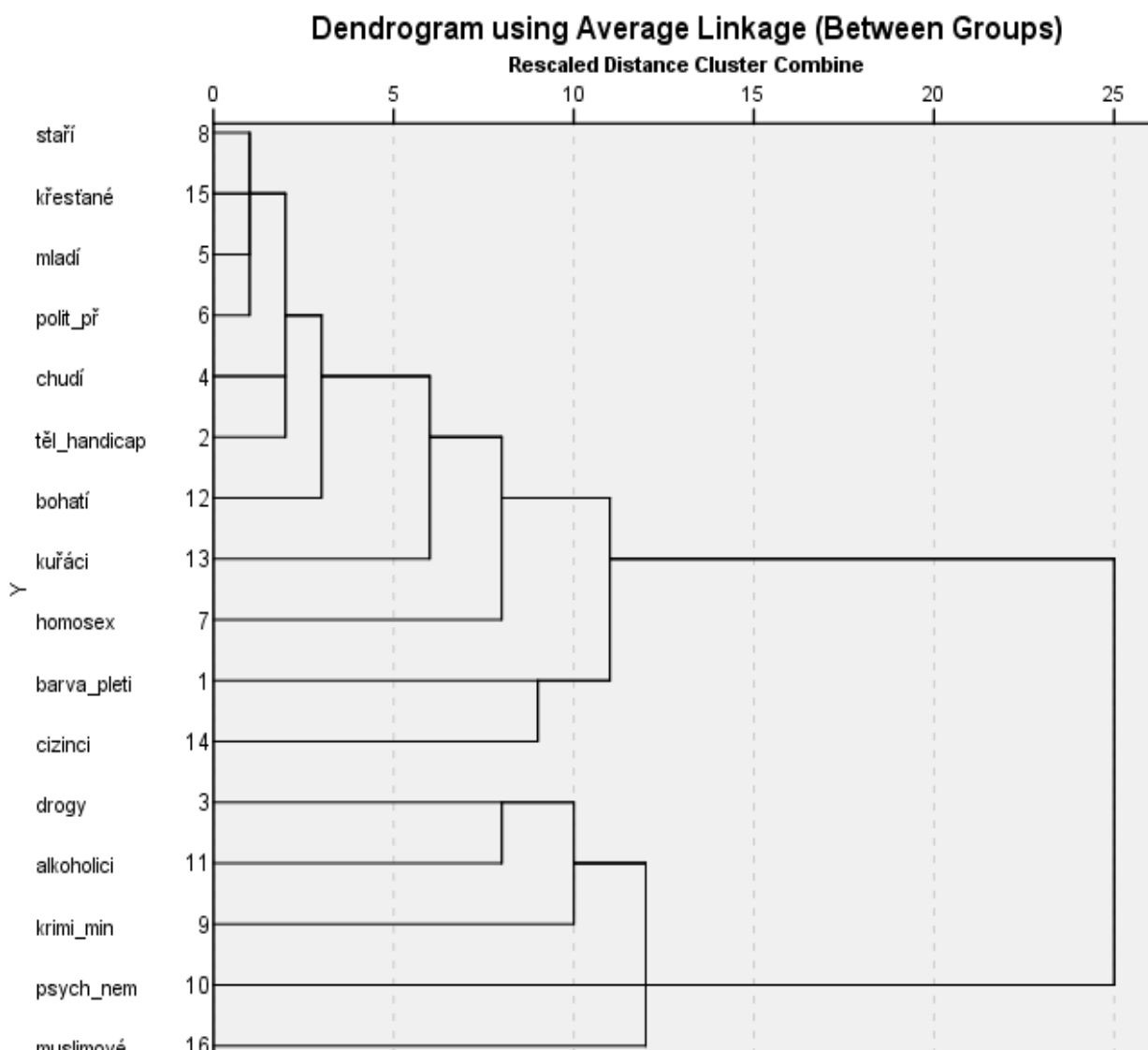
- Dotázaní s nízkou životní úrovní nechtějí mít za sousedy cizince (43 % oproti 20 % mezi dotázanými s vysokou životní úrovní), lidi s jinou barvou pleti (57 % oproti 32 %), muslimy (81 % oproti 64 %); homosexuály (40 % ku 28 %).

- Z hlediska věku jsme zjistili významné rozdíly u sousedů jiné barvy pleti (kohorta 60+ je odmítá z 39 %, mladí ve věku 15-19 ve 24 %) a podobně u sousedů cizinců (nejstarší generace 60+ je odmítá ve 26 % odpovědí, nejmladší v 18 % odpovědí). Nejmladší věková kategorie je významně tolerantnější k drogově závislým (72 % ku 89 % mezi 60+), k alkoholikům (58 % ku 75 %) a k lidem s kriminální minulostí (64 % ku 75 %). K rozdílu podle věku je třeba doplnit, že věková kohorta 20 až 29 let se sice od starších kohort také odlišuje, ale zdaleka ne tak výrazně.

- Dosažené vzdělání diferencuje názory na sousedství u barvy pleti (jako sousedy je odmítá 47 % dotázaných s vyučením, 30 % s vysokoškolským vzděláním). Podobný rozdíl názorů je i na sousedy cizince (30 % oproti 14 %). Rozdíl je i v toleranci k homosexuálům: odmítá je 28 % dotázaných s vyučením a 16 % s vysokoškolským vzděláním.

Na závěr analýzy této baterie položek jsme využili shlukovací metodu (cluster analysis), která odhaluje jejich podobnost. Výsledný graf potvrzuje zjištěné procentní rozdíly a logickou provázanost postojů k dotazovaným skupinám. Cizinci jsou navázáni na odlišnou barvu pleti, ovšem muslimové jsou od nich zcela oddělení, homosexuálové následují kuřáky a jsou poslední skupinou, která se váže na neproblémové skupiny, drogy jsou provázány s alkoholismem a kriminalitou, pak se na ně naváže skupina psychicky nemocných.

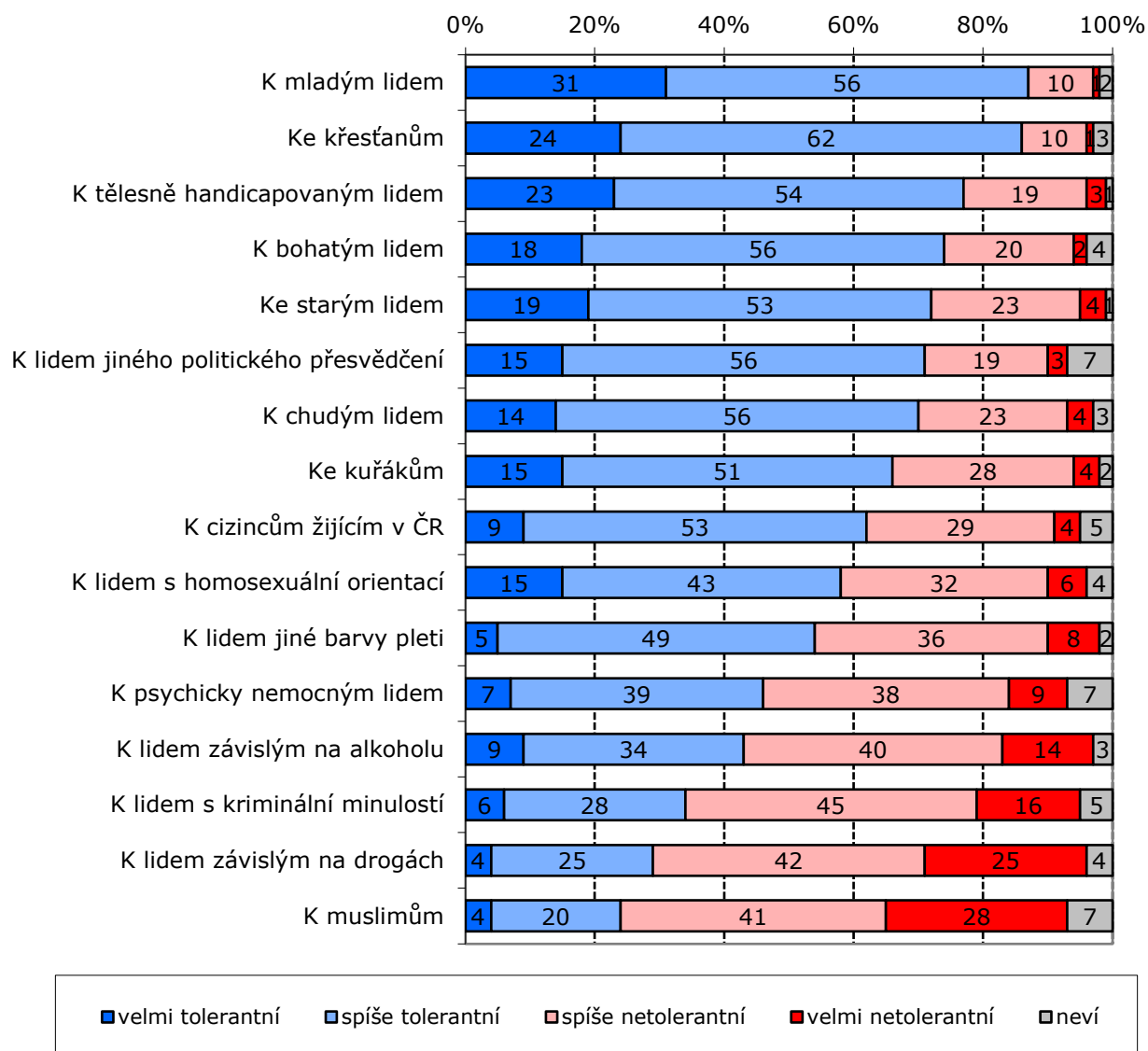
Graf 2: Výsledek shlukovací analýzy baterie otázek na odmítnutí sousedství

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 29.2. – 11. 3. 2020, 1012 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Druhá baterie otázek mapující toleranci vůči výše uvedeným skupinám zjišťovala mínění o druhých, tedy nakolik je podle lidí tolerantní česká společnost. Tato baterie byla naposled zařazena do výzkumu před šesti lety. V obecné rovině lze konstatovat, že Češi vnímají svou společnost jako tolerantní k většině vybraných skupin. Nejvíce tolerantní je k mladým lidem (87 %) a ke křesťanům (86 %). 70 % či o málo více odpovědí „velmi“ a „spíše tolerantní“ získali tělesně handicapovaní, bohatí, staří, lidé s jiným politickým přesvědčením a chudí. Podle mínění lidí je veřejnost také v celkem velké míře tolerantní i ke kuřákům (66 %) i přes to, že kouření bylo zakázáno téměř všude. Kolem 60 % dotázaných se shodlo na toleranci cizinců žijících v ČR a lidí s homosexuální orientací. Větší míru netolerance lze zaznamenat v mínění o postoji k lidem jiné barvy pleti, i když i zde ještě stále převládají kladné odpovědi (54 %). Naopak mínění o netoleranci společnosti k vybrané skupině převažuje u lidí závislých na drogách, u lidí s kriminální minulostí, lidí závislých na alkoholu, psychicky nemocných lidí a především u muslimů.

Graf 3: Jsou podle Vás lidé v ČR tolerantní k těmto skupinám obyvatel?²

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 29.2. – 11. 3. 2020, 1012 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Faktorová analýza dané baterie odhalila dvě na sobě nezávislé obecnější názorové dimenze (faktory), které společně vyčerpaly 52 % celkové variance odpovědí. Do prvního faktoru jednoznačně patří (ne) tolerantnost k lidem s kriminální minulostí, alkoholikům, drogově závislým a muslimům. Jádro druhého faktoru tvoří (ne) tolerantnost ke starým, mladým, tělesně handicapovaným, k jinému politickému přesvědčení, bohatým a křesťanům. V obou faktorech skórují lidé s jinou barvou pleti, cizinci, homosexuálové, psychicky nemocní, kuřáci a chudí. Uvedená vnitřní struktura poukazuje na logické názorové propojení názorů na (ne) toleranci společnost k patologickému chování (1. faktor), na

²Znění otázky: „Nyní se budeme podobně bavit o toleranci. Jsou podle Vás lidé v České republice tolerantní, snášliví anebo netolerantní, nesnášliví k těmto skupinám obyvatel? p) křesťany q) muslimy, b) k lidem jiné barvy pleti, c) k tělesně handicapovaným lidem, d) lidem závislým na drogách, e) k chudým lidem, f) k mladým lidem, g) k lidem jiného politického přesvědčení, h) k lidem s homosexuální orientací, i) ke starým lidem, j) k lidem s kriminální minulostí, k) k psychicky nemocným lidem, l) k lidem závislým na alkoholu, m) k bohatým lidem, n) ke kuřákům, o) k cizincům žijícím v ČR.“ Varianty odpovědí: velmi tolerantní, spíše tolerantní, spíše netolerantní, velmi netolerantní.

propojenost mezigenerační solidarity a inkluze s korektností (2. faktor) a na dvojí vnímání skupin, které patří do obou faktorů (problematická skupina x skupina, která by měla být začleněna).

Jak je patrné z tabulky 2, ve srovnání s předešlým šetřením v březnu 2014 se hodnocení tolerance české společnosti k různým skupinám v mnoha případech statisticky významně změnilo. Tolerance poklesla u kuřáků, drogově závislých, homosexuálů a u lidí s jiným politickým přesvědčením. Tolerance naopak vzrostla ke starým, k bohatým, k psychicky nemocným a k lidem závislým na alkoholu. Šestiletý odstup nic nezměnil na (ne) toleranci k cizincům, lidem jiné barvy pleti a lidem s kriminální minulostí.

Obecně lze také konstatovat, že při srovnání druhé poloviny devadesátých let a dneška vnímají občané společnost, ve které žijí, jako významně tolerantnější především k homosexuálům, lidem jiného politického přesvědčení, lidem jiné barvy pleti a také k bohatým.

Tabulka 2: Jsou podle Vás lidé v ČR tolerantní k těmto skupinám obyvatel? – časové srovnání (součet kladných odpovědí v %)

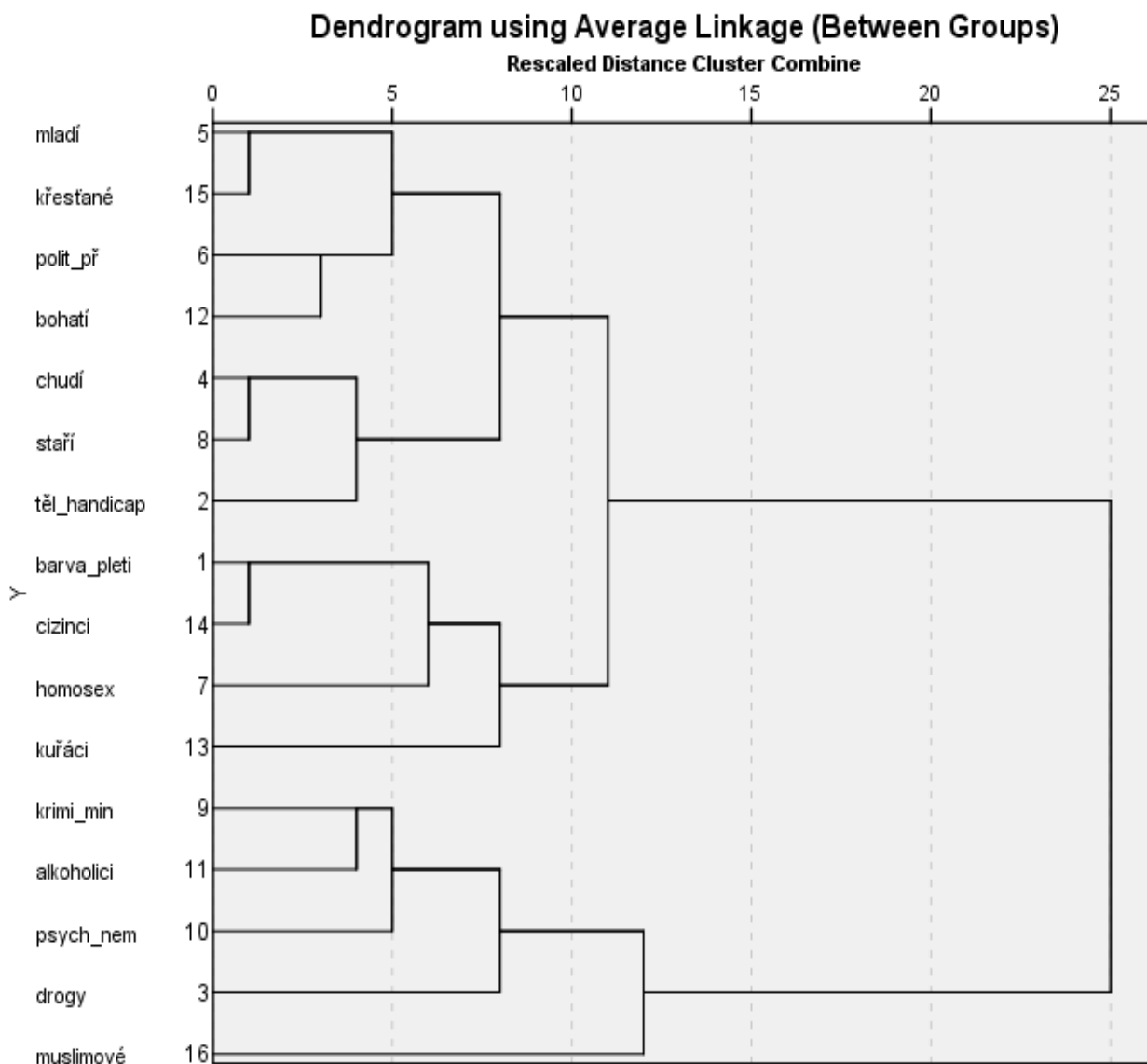
	1996	1998	2000	2003	2005	2007	2008	2010	2012	2014	2020
K lidem jiného náboženského přesvědčení	65	72	70	86	86	89	87	82	87	84	-
K mladým lidem	65	75	73	82	78	87	87	82	84	85	87
Ke křesťanům											86
K tělesně handicapovaným lidem	-	-	-	-	-	78	75	72	77	74	77
K bohatým lidem	40	44	40	62	59	66	69	69	73	69	74
Ke starým lidem	63	68	67	82	67	68	63	63	65	65	72
K lidem jiného politického přesvědčení	46	58	55	80	77	79	79	77	83	81	71
K chudým lidem	58	62	58	74	64	67	65	61	65	62	70
Ke kuřákům	-	-	-	-	-	78	76	72	74	74	66
K cizincům žijícím v ČR	59	61	54	56	62	-	-	61	67	64	62
K lidem s homosexuální orientací	27	38	39	42	49	57	53	56	63	62	58
K lidem jiné barvy pleti	37	49	43	52	55	59	57	52	55	53	54
K psychicky nemocným lidem	-	-	-	-	-	42	41	41	43	40	46
K lidem závislým na alkoholu	-	-	-	-	-	47	47	41	47	39	43
K lidem s kriminální minulostí	-	-	-	21	34	34	35	32	36	33	34
K lidem závislým na drogách	-	-	-	23	36	39	38	36	38	34	29
K muslimům											24

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost

Podstatné diference v mínění o toleranci obyvatel ČR k vybraným skupinám se prakticky neobjevily. Korelační analýza, která zjišťovala, zda existuje souvislost mezi sociodemografickými charakteristikami dotázaných a životní úrovní, neprokázala žádnou statisticky významnou vazbu. Souvislost mezi otázkou zjišťující, zda by dotázaný chtěl mít za sousedy jednotlivé skupiny lidí, s otázkou na celospolečenskou toleranci těchto skupin existuje statisticky významná korelace (korelační koeficient nabývá hodnot 0,2).

Podobně jako v případě odmítnutí sousedství jsme i na zjišťování celospolečenské tolerance aplikovali shlukovací analýzu. Výsledek je mírně odlišný: místo dvou klastrů se vytvořily vlastně klastry čtyři. Tři klastry jsou logicky konzistentní: chudí + staří + handicapovaní, lidé s jinou barvou pleti +cizinci + homosexuálové (+ kuřáci), lidé s kriminální minulostí + alkoholici + psychicky nemocní + drogově závislí (+ muslimové). Čtvrtý klastř v sobě zahrnuje zbývající (dostí nesourodé) skupiny: mladí + křesťané + lidé jiného politického přesvědčení + bohatí.

Graf 4: Výsledek shlukovací analýzy baterie otázek zjišťujících toleranci

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 29.2. – 11. 3. 2020, 1012 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Technické parametry výzkumu

Výzkum:	<i>Naše společnost, v20-03</i>
Realizátor:	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR</i>
Projekt:	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i>
Termín terénního šetření:	<i>29. 2. - 11. 3. 2020</i>
Výběr respondentů:	<i>Kvótní výběr</i>
Kvóty:	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
Vážení dat:	<i>Vzdělání X NUTS2, věk X NUTS2, pohlaví X kraj, velikost místa bydliště X věk, vzdělání X věk</i>
Zdroj dat pro kvótní výběr a vážení dat:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1012</i>
Počet tazatelů:	<i>179</i>
Metoda sběru dat:	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem- kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>OV.19, OV.20</i>
Kód tiskové zprávy:	<i>ov200430</i>
Zveřejněno dne:	<i>30. dubna 2020</i>
Zpracoval:	<i>Milan Tuček</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíří námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Globální konflikty a lokální souvislosti: kulturní a společenské výzvy“. |